

היסטוריה דתי

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון	—	(10×4)	—	40 נקודות
פרק שני	—	(15×1)	—	15 נקודות
פרק שלישי	—	(11×1)	—	11 נקודות
חלק ראשון	—	(12×2)	—	24 נקודות
חלק שני	—	(10×1)	—	10 נקודות
פרק רביעי	—		—	100 נקודות
סך הכול	—		—	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: הבא בתשובותיך עובדות, אל תסתפק בהערכות כלליות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טייטה" בראש כל עמוד המשמש טייטה.

כתיבת טייטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

שים לב:
הבחינה בעמוד הבא.

השאלות

פרק ראשון (40 נקודות)

ענה על ארבע מן השאלות 1-6 (לכל שאלה – 10 נקודות).

1. האמנציפציה הובילה לשינויים רבים בחיי היהודים משלהי המאה ה-18 עד ראשית המאה ה-20.
הצג שתי השפעות של האמנציפציה על היהודי ביחיד, והשפעה אחת של האמנציפציה על הקהילה היהודית בתקופה זו.
בחר בתנועה יהודית אחת או בזרם יהודי אחד שהתפתחו בעידן המודרני: תנועת הרפורמה, התנועה השמרנית (יהדות פוזיטיבית היסטורית), הנאו-אורתודוקסיה.
ציין את שם התנועה או הזרם שבחרת.
הסבר כיצד התמודדו התנועה או הזרם שבחרת עם החיים המשתנים בעידן המודרני (סך הכול – הסבר אחד).
2. החל מן המחצית השנייה של המאה ה-19 ניסו קבוצות שונות של יהודים לעלות לארץ.
בחר בקבוצה אחת: יהודי "ביתא ישראל" (יהודי אתיופיה) או יהודי תימן, וציין את הקבוצה שבחרת.
הצג מניע אחד לרצונם של חברי הקבוצה שבחרת לעלות ארצה.
ציין שני קשיים שעיימם הם התמודדו בדרכם לארץ או לאחר עלייתם.
אנשי העלייה הראשונה כינו את היישוב היהודי שכבר היה בארץ-ישראל בשם "היישוב הישן".
הסבר מדוע מצד אחד הייתה הצדקה לכינוי זה ומדוע מצד אחר לא הייתה לו הצדקה (סך הכול – שני הסברים).
3. מבשרי הציונות היו הראשונים שכתבו על רעיון הלאומיות היהודית המתחדשת, אולם הם לא הצליחו לקדם רעיון זה באופן מעשי.
בחר באחד ממבשרי הציונות: הרב אלקלעי, הרב קלישר, משה הס, וציין את שמו.
הצג רעיון אחד שלו הנוגע ללאומיות היהודית.
הצג הישג אחד וכישלון אחד של תנועת חִיבַת צִיּוֹן.
הסבר מדוע נחשב הקונגרס הציוני הראשון לשלב חשוב לקראת הקמת מדינה לעם היהודי.
4. ערב מלחמת העולם הראשונה כרתו מדינות באירופה בריתות שונות ביניהן, ובעקבות זאת התפצלה יבשת אירופה לשני גושים יריבים. פיצול זה היה אחד הגורמים לפרוץ מלחמת העולם הראשונה.
ציין שתי מדינות מכל אחד מן הגושים (סך הכול – ארבע מדינות).
הצג את האירוע שבעקבותיו הכריזה אוסטרר-הונגריה על מלחמה, ועקב כך החלה מערכת הבריתות לפעול.
הצג גורם נוסף לפרוץ מלחמת העולם הראשונה.

5. במהלך המחצית הראשונה של המאה ה־20 הקימו צעירים יהודים חוות הכשרה חלוציות.
הסבר כיצד הגשימו מקימי חוות ההכשרה רודגס את אחת ממטרות תנועת הפועל המזרחי בפעילותם בגרמניה או בארץ.
ציין מטרה נוספת של תנועת הפועל המזרחי.
הצג שני קשיים שהתמודדו עימם יהודים שרצו להקים חוות הכשרה חלוציות בארצות האסלאם בתקופה שבין שתי מלחמות העולם.
6. החל מאמצע שנות השלושים ועד סוף מלחמת העולם השנייה היה שיתוף פעולה צבאי בין היישוב היהודי לבין הבריטים.
ציין והצג דוגמה אחת לשיתוף הפעולה הצבאי שהיה בין היישוב היהודי לבין הבריטים בשנים 1936-1939 על בקע המרד הערבי הגדול.
החל משנת 1939 ועד שנת 1945 חלו שינויים בשיתוף הפעולה הצבאי בין היישוב היהודי לבין הבריטים.
הצג שינוי אחד שחל בשיתוף הפעולה הצבאי ביניהם, **והסבר** את הסיבה לשינוי זה.

פרק שני (15 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 7-8.

7. הנהגה יהודית בתקופת השואה

הטבלה שלפניך משווה בין דרכי ההתנהגות של ראשי יודנראטים שמונו סמוך לכיבוש פולין (הגל הראשון) ובין דרכי ההתנהגות של ראשי יודנראטים שמונו לאחר סילוק ראשי היודנראטים הראשונים (הגל השני). עיין בטבלה וענה על השאלות שאחריה.

טבלה: דרכי ההתנהגות של ראשי היודנראטים בגל הראשון ובגל השני

שיעור ראשי היודנראטים בגנרלגוברנמן בגל השני, שמונו לאחר סילוק ראשי היודנראטים הראשונים (מתוך 101 ראשי יודנראטים)	שיעור ראשי היודנראטים בגנרלגוברנמן בגל הראשון (מתוך 146 ראשי יודנראטים)	דרך התנהגות
15.8%	30.8%	סיוע לבני הקהילה, סירוב למלא גזרות כלכליות, אזהרות מפני אקציות קרבות
4.0%	7.5%	ויתור על התפקיד בגלל אי־השלמה עם מדיניות הנאצים
7.9%	17.8%	אי־מילוי הוראות, שהוביל לסילוק ראש היודנראט בידי הגרמנים
2.0%	12.3%	סירוב למסור יהודים, שהוביל לרציחת אותם ראש יודנראט
1.0%	1.4%	קיום קשר עם ארגוני המחתרת (המזוינת)
60.4%	14.4%	מילוי אחר הוראות הגרמנים

(הנתונים מאתר יד ושם)

א. על פי הנתונים בטבלה, ציין את שיעור ראשי היודנראטים שסולקו בידי הגרמנים בגלל אי־מילוי הוראות בגל הראשון ואת שיעורם בגל השני.

על פי נתונים אלה ועל פי מה שלמדת, הסבר את ההבדל בין ראשי היודנראטים בגל הראשון לבין ראשי היודנראטים בגל השני.

על פי הטבלה, ציין דרך התנהגות נוספת שרואים בה הבדל ניכר בין ראשי היודנראטים בגל הראשון לבין ראשי היודנראטים בגל השני.
(9 נקודות)

ב. על פי הטבלה, לראשי היודנראטים בשני הגלים כמעט שלא היה קשר עם ארגוני המחתרת (המזוינת).

על פי מה שלמדת על החיים בגטאות, הסבר מדוע דווקא בעניין זה הייתה עקביות בהתנהגות של ראשי היודנראטים בשני הגלים.

(6 נקודות)

8. **ההעפלה לארץ לאחר מלחמת העולם השנייה**

בנספח לשאלה 8 שתי כרזות, כרזה א וכרזה ב. הכרזות עוסקות בהעפלה, והן פורסמו ביישוב היהודי אחרי מלחמת העולם השנייה.

עיין ב**שתי** הכרזות וענה על שני הסעיפים שלפניך.

א. על פי מה שלמדת, הצג שתי מטרות שונות של מפעל ההעפלה.

בחר באחת מן הכרזות שלפניך – א או ב, ו**ציין** את הכרזה שבחרת.

הסבר באמצעות שני רכיבים מן הכרזה שבחרת כיצד באה לידי ביטוי אחת ממטרות ההעפלה שהצגת.

(8 נקודות)

ב. הצג שתי דרכים שבהן נאבקו הבריטים במפעל ההעפלה.

הסבר מדוע מצד אחד הצליחו הבריטים במאבקם נגד ההעפלה ומצד אחר נכשלו במאבק זה

(סך הכול – שני הסברים).

(7 נקודות)

פרק שלישי

חלק ראשון (11 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 9-10.

9. העולים שהגיעו לארץ בשנות החמישים (שנות העלייה הגדולה) היו שונים מן האוכלוסייה בארץ שקלטה אותם.

הצג שניים מן ההבדלים בין העולים לבין האוכלוסייה הקולטת.

הצג חשש שהיה להנהגת המדינה לנוכח ההבדלים הרבים בין שתי קבוצות אלה.

הסבר כיצד ניסתה הנהגת המדינה להתמודד עם הבדלים אלה באמצעות מדיניות "כור ההיתוך".

10. את הסכסוך בין מדינת ישראל ובין העולם הערבי ניהלו בצד הערבי לא רק מדינות אלא גם ארגונים שונים.

ציין מה משותף לארגון אש"ף ולארגון החמאס, **והצג שני** הבדלים בין ארגונים אלה.

הצג דרך לא צבאית שבה נאבקו מדינות ערב במדינת ישראל בשנים שלאחר הקמת המדינה.

חלק שני (24 נקודות)

לפניך שני קטעים העוסקים בזהות היהודית בשואה. קרא את הקטעים, וענה על שתיים מן השאלות 11-13.

I ה'1 באפריל 1933 ייזכר כיום חשוב בתולדות יהודי גרמניה ואף בתולדות העם היהודי כולו. [...] ה'1 באפריל 1933 יכול להיות יום של התעוררות ותחייה יהודית [...]. מאשימים אותנו כי בגדנו בעם הגרמני, העיתונות הנאצית מכנה אותנו "אויבי האומה" [...]. אין זו אמת שהיהודים בגדו בגרמניה. אם בגדו במשהו, הרי שבגדו בעצמם, ביהדותם. מאחר שהיהודי לא נשא בגאווה את יהדותו כלפי חוץ [...] הוא נעשה בכך שותף לאשמת השפלת היהדות. [...] העובדה שהנהלת החרם הורתה לתלות על גבי החנויות המוחרמות שלטים עם טלאי צהוב על רקע שחור מהווה סמל בעל משמעות עצומה. תקנה זו נועדה לגנאי ולביזיון, אך אנו נקבלנה, וברצוננו להופכה לאות של כבוד. (מעובד על פי: ר' ולטש, "שאוהו בגאון, את הטלאי הצהוב", בתוך: השואה בתיעוד, יד ושם, תשל"ח. עמ' 47-48)

II מאמר זה דן בניסיונותיהם של יהודים בתקופת השואה למצוא פֶּשֶׁר [משמעות] לאירועים הקשים ועונן מחודש לזהותם היהודית. אחת הבעיות החריפות של יהודים בשואה הייתה שאלת מעמדו של העם היהודי כ"עם סגולה". השואה העמידה את התפיסה הזאת [של היהודים כעם סגולה] בסימן שאלה ואפילו הפכה אותה לסתירה בשל ההשפלות והרצח ההמוני של בניו של "העם הנבחר" ואולם היה מי שהעניק למושג "עם סגולה" תוכן מיוחד אשר הבליט את עליונותם המוסרית של היהודים. כך, לדוגמה, סיפר הרבי מקלויזנבורג: "באחד הימים ירד עלינו לפתע גשם שוטף וחזק, ואילו הרשעים האיצו בנו [לעבוד מהר יותר] והינה אחד הנדכאים פנה אל"י וצווח: 'האם תמשיך עוד לומר "אתה בחרתנו" ותשמח כבן לעם סגולה?' ועניתי לו שְׁמַעְתָּה כאשר אגיד 'אתה בחרתנו מכל העמים' אכוון יותר שאם לא ש'אתה בחרתנו מכל העמים' הרי הייתי הופך גם אני לצורך, ומוטב לי להישאר במצבי הנוכחי מלהיות כאחד מהם, ואשרי חלקי". רגעי השיא של הרוע היו אמצעים להזדהות עם התובנה שהיהדות היא אנטיטזה [ניגוד] לנאציזם. שתי האידאות [הרעיונות] – טוב ורע, היהודית והנאצית – הועמדו זו כנגד זו. זה מאבק בין העם שהוריש לעולם את "לא תרצח" לבין מי שהמציא את הרצח השיטתי ומימש אותו. גישה זו גם ענתה על השאלה מדוע קיומו של כל יהודי באשר הוא מהווה סכנה בעיני הנאצים – כל יהודי מייצג את האלוקים ואת הטוב, וכל עוד יהודי קיים, אלוקים קיים בעולם, ואין שליטה מוחלטת של הרוע עלי אדמות.

התובנה הזו חיזקה את יכולת העמידה של היהודים לנוכח ההשפלה של הנאצים. ההשפלה איימה על צלם האדם של היהודים. היא נועדה לשבור את ה"אני", להביא לאובדן הזהות, ולגרורם לייאוש וחוסר אונים. ואולם התובנה הזו נתנה לסבל משמעות – האדם אינו עומד לבדו מול גורלו אלא הוא נציג של העם היהודי ומכאן הוא גם שואב את כוחו. הרבנים העבירו מסרים אלו באמצעות דרשות, שיחות, שיעורים, פרשנות מחודשת ודוגמה אישית. ברגעי משבר הם השפיעו על הזהות היהודית באמצעות העצמת הדימוי העצמי של היהודים.

(מעובד על פי: א' פרבשטיין, "אני רוצה להיות שייך ליעקב". בשביל הזיכרון, 2, 2009. עמ' 18-25)

ענה על שתיים מן השאלות 11-13 (לכל שאלה – 12 נקודות).

11. חרם ה'1 באפריל (1933) נמשך יום אחד בלבד, ולמרות זאת הוא היה חשוב בעיני הנאצים.

על פי מה שלמדת, הצג את החשיבות של חרם ה'1 באפריל (1933) בעיני הנאצים.

על פי רוברט ולטש (קטע I), הסבר מדוע יום החרם יכול להיות "יום של התעוררות ותחייה יהודית".

12. האידאולוגיה הנאצית ראתה ביהדות אויב ואנטיתזה (ניגוד) לגזע הארי.

על פי מה שלמדת, הצג דוגמה אחת לניגוד זה, מן האידאולוגיה הנאצית.

על פי אסתר פרבשטיין (קטע II), היו יהודים שראו גם הם ביהדות ניגוד מוחלט לנאציזם, אולם ניגוד זה היה להם מקור לגאווה. הסבר טענה זו.

13. על פי אסתר פרבשטיין (קטע II), בתקופת השואה הייתה פעילות של רבנים בקרב היהודים: דרשות, שיחות, פרשנות

ודוגמה אישית. הצג את מטרותם של הרבנים בפעילות זו, והסבר את החשיבות של מטרה זו דווקא בתקופת השואה.

על פי מה שלמדת, ציין פעילות מסוג אחר של רבנים בתקופת השואה, והצג דוגמה אחת לפעילות זו.

פרק רביעי (10 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 14-15.

14. לפניך רשימת חיבורים שנכתבו בהשפעת רעיונות הנאורות וביטאו חידוש רעיוני בתקופתם: האנציקלופדיה, חוקת ארצות הברית, הצהרת זכויות האדם והאזרח בצרפת, ה"ביאור" של מנדלסון.
בחר באחד מן החיבורים האלה, וציין את שם החיבור שבחרת.
הצג את החידוש שבו על פי תוכן החיבור.
הסבר מדוע רבים מבני התקופה שבה נכתב החיבור הזדהו עם חידוש זה.
האם אתה מזדהה עם חידוש זה? **נמק** את תשובתך.
15. על רקע פרוץ המרד הערבי הגדול הציעו הבריטים בוועדת פיל בשנת 1937 את תוכנית החלוקה. תוכנית זו עוררה מחלוקת ביישוב היהודי.
הסבר את העמדה של **כל אחד** מן הצדדים ביישוב במחלוקת זו (סך הכול – **שני** הסברים).
ציין מה הייתה העמדה של הנהגת היישוב, וציין מה הייתה עמדת הערבים.
ציין איזו מן העמדות שהיו **ביישוב היהודי** הייתה נוקט אילו היית חי בשנת 1937 ביישוב.
הסבר מדוע בחרת בעמדה זו על בסיס עולם הערכים שלך.

בהצלחה!

נספח לשאלה 8 — כרזה א

R. Arbel (ed.), Blue and White in Color: Visual Images of Zionism, 1897-1947, Tel Aviv, Beth Hatefutsoth, the Nahum Goldman Museum of the Jewish Diaspora, p. 48.

נספח לשאלה 8 — כרזה ב

R. Arbel (ed.), Blue and White in Color: Visual Images of Zionism, 1897-1947, Tel Aviv, Beth Hatefutsoth, the Nahum Goldman Museum of the Jewish Diaspora, p. 49.